

המלצות לנקודות התייחסות בהסכם מנחה/מונחה לעבודת הדוקטורט והפרסום/ים הנובעים ממנה

מבוא

הדיון בזכויות של פרסום עבודת הדוקטורט, בה מעורבים מנחה/ים ומונחה, נדון מההיבט האתי והמשפטי בתחום של קניין רוחני. החיבור לשם קבלת תואר הדוקטורט הוא תוצאה של תהליך ממושך ומורכב שלוקחים בו חלק לפחות שניים: מנחה ומונחה. תהליך זה עשוי גם להניב פרסומים מדעיים משותפים. מטרת מסמך זה היא להציע קווים מנחים לדיון ולהסכם בין המנחה/ים למונחה בתהליך ההנחיה של עבודת הדוקטורט ובזכויות היוצרים של המעורבים בחיבור עבודה זו. המסמך לוקח בחשבון את התרומה והמאמץ האינטלקטואלי של כל המעורבים בתהליך. יש להדגיש שהמסמך המוצע לא בא להחליף את ההנחיות הקיימות באוניברסיטה בנושא זה או בנושאים אחרים, אלא רק לסייע להסדרת סוגיה פתוחה, שהיא בעלת חשיבות רבה לכל המעורבים בחיבור עבודת הדוקטורט. מומלץ שהמסמך ישמש כבסיס להסכם בין המנחה/ים למונחה.

כמו כן מומלץ שההסכם יגובש ויוסכם בין המנחה/ים למונחה במהלך שלב א' של הכנת הצעת המחקר ולא יאוחר מהמעבר לשלב ב' של תלמיד המחקר (המונחה).

חלק א: תהליך ההנחיה

תיאום ציפיות: המנחה והמונחה יתאמו ציפיות בתחילת עבודת הדוקטורט באשר ללוחות הזמנים הצפויים לסיום כתיבת הצעת המחקר ומהלך וסיום כתיבת עבודת הדוקטורט. כמו כן, המנחה והמונחה יעדכנו אחד את השני, במידת האפשר, באשר למגבלות לוח הזמנים, כגון נסיעה ממושכת לחו"ל, שבתון וכיו"ב.

דרכי עבודה משותפות: המנחה והמונחה יפגשו לפחות אחת לחודשיים לצורך קידום המחקר. כמו כן, מומלץ שהם יקבעו פגישות נוספות במידת הצורך ושיהיו בקשר באמצעות הדואר האלקטרוני ו/או קשר טלפוני בתקופות בהן פגישות משותפות הן פחות מהותיות (למשל, בתקופת העברת שאלונים). המונחה יעדכן את המנחה באשר לקצב התקדמותו וכן ביחס לקשיים ולצרכים השונים הכרוכים בעריכת המחקר.

בחירת נושא וכיוון המחקר: נושא המחקר וכיוון המחקר יבחרו תוך שיתוף פעולה מלא בין המנחה למונחה. על המונחה להציע כיווני מחקר אותם הוא מעוניין לחקור והמנחה ימליץ למונחה על פי ידיעותיו וניסיונו באשר לאפשרויות השונות לחקר הנושא, אופי המחקר וכיוון המחקר. מחקרים בהם מדגם המחקר מצוי בידי המנחה או מדגם המחקר ייאסף על ידי המנחה, מומלץ שהמונחה יקבל את כיוון המחקר המוצע על ידי המנחה, אך המנחה לא יפעיל לחץ על המונחה לבחור/להחליף/לשנות נושא שאינו לרוחו.

פרקי המחקר ובדיקתם: המונחה יעביר למנחה במישרין או באמצעות הדואר האלקטרוני את פרקי המחקר שכתב לצורך בדיקה ותיקון. המונחה ישתדל להעביר את החומר למנחה בפרק זמן סביר (לפחות שלושה שבועות) לפני הפגישה בה הפרק ידון ביניהם. המנחה יעשה ככל אשר לאל ידו ובהתחשב במטלות האקדמיות שהוא מחויב בהן להשיב את החומר לאחר בדיקתו למונחה בהקדם (עד ארבע שבועות). המנחה והמונחה יעשו ככל יכולתם למניעת עיכובים בתהליך העבודה המשותפת.

מחלוקת בין שני מנחים: כאשר לעבודה שני מנחים ומתעוררת מחלוקת ביניהם הנוגעת לאופני עריכת המחקר, למנחה הראשי שמורה הזכות להכריע במחלוקת זו. אם שני המנחים יוגדרו כמנחים ראשיים, אזי המנחה, שתחום התמחותו הוא הקרוב ביותר לסוגיה שבמחלוקת, יכריע.

התייעצות עם מומחים חיצוניים: לצורך קידום המחקר, המנחה והמונחה יהיו רשאים להתייעץ עם מומחים שונים בתחומים רלוונטים. המנחה והמונחה יעדכנו זה את זה לפני שיפנו למומחה חיצוני. לא תהיה פנייה למומחה חיצוני אלא בהסכמת המנחה והמונחה כאחד.

בחירת ועדה מלווה: חברי הועדה המלווה ייבחרו יחד ע"י המנחה והמונחה. רק מועמדים שיש לגביהם הסכמה בין המנחה למונחה יוכלו להיות חברים בוועדה המלווה.

הפסקת הנחיה: במקרים בהם המנחה או המונחה יחליטו מסיבה כלשהי לסיים את קשר ההנחיה ביניהם, המנחה והמונחה ימשיכו לשמור על כבוד הדדי זה כלפי זה. המנחה לא יעמוד בדרכו של המונחה למצוא מנחה אחר.

חלק ב: זכויות פרסום

שאלת המחקר: מומלץ שלא יהיו זכויות קניין רוחני ביחס לשאלת המחקר, למעט מקרים בהם השאלה היא ייחודית. במקרה כזה מוצע שהוגה שאלת המחקר יאזכר ככזה על פי כללי הציטוט המקובלים בפרסום מדעיים. אין בהגייית שאלת המחקר משום הקניית זכויות נוספות.

המסגרת הרעיונית-תיאורטית: מסגרת זו עשויה לכלול רכיבים רבים ומגוונים לרבות גישות, מודלים, תיאוריות ואינטגרציות של מרכיבי ידע. מומלץ שזכות הקניין על רכיבים של המסגרת הרעיונית-תיאורטית תהיה תקפה רק במקרים בהם הם חדשנים ובטרם זכו לפרסום על ידי מחברם בכתבי עת או ספרים מדעיים. במקרה כזה השימוש במסגרת הרעיונית-תיאורטית יעשה בהסכמת מחבר המסגרת. אין בשימוש במסגרת הרעיונית-תיאורטית בעבודת הדוקטורט משום הרשאה עקרונית מאת מחברה להשתמש בה בחיבורים/פרסומים אחרים.

שיטת החקירה: השיטה כוללת גם היא רכיבים רבים. מומלץ שלא יהיו זכויות קניין על תכנון המדגם, הליכי איסוף הנתונים וזיהוי שיטות לניתוח הנתונים. עוד מומלץ שהזכויות על שיטת המדידה (כלים לאיסוף הנתונים) יהיו זהות לאלו שהוצגו לעיל ביחס למסגרת התיאורטית-רעיונית.

בסיס הנתונים: בסיס הנתונים הוא אנונימי. מקרים בהם מדגם המחקר נאסף על ידי המונחה, ייאסרו השימוש בו או העברתו לכל גורם אחר/נוסף ללא הסכמה מפורשת של המונחה. במקרה של אי הסכמה של המונחה, ייכובד רצונו. במקרים בהם מדגם המחקר נאסף על ידי המנחה, ייאסרו השימוש בו או העברתו לכל גורם אחר/נוסף ללא הסכמה מפורשת של המנחה.

במידה והנתונים נאספו במסגרת פרויקט מחקר שאיננו עבודת הדוקטורט, אזי בסיס הנתונים שייכים לפרויקט המחקר וכל שימוש בנתונים מוגבל להרשאה מפורשת שתינתן על ידי הגורם המוסמך בפרויקט. הדבר חל גם ביחס להגבלות אחרות במידה ויש כאלה. אם הנתונים נאספו במסגרת עבודת הדוקטורט, מומלץ שבעליהם -- מי שיזמו, פנו, סקרו, וקידדו אותם לכלל בסיס נתונים -- הם אלה שיאשרו את השימוש בהם (בנתונים), וזאת תוך שמירה על הגבלות אחרות במידה ויש כאלה. רצוי שהרשאה זאת תנוסח בהסכם בין המנחה למונחה לפני תחילת תהליך ההנחיה. ראוי להדגיש כי עבודת הסיקור והקידוד לכשעצמה, חשובה ככל שתהיה, אינה בהכרח התנאי הבלעדי והמקדים לקביעת בעלות על בסיס הנתונים. ראוי לשקול ולהקנות זכויות בבסיס הנתונים גם לגורמים שפיתחו את שיטת המדידה, אם היא חדשה, ולא להשגת קבוצת המדגם אם הנגישות אליה מוגבלת.

כאשר המנחה והמונחה הם בעלי זכויות קניין שוות ביחס לנתונים, מומלץ שהם יערכו רשימה בה הם יחלקו ביניהם את הנושאים הייעודיים, שבמסגרתם הם רשאים להשתמש בנתונים. מוצע שזכות הבחירה של הנושא הראשון יהיה של המונחה. אולם, כאשר רק המנחה או המונחה (צד אחד) הוא הבעלים של הנתונים, מומלץ שלאחר פרק זמן מוסכם (כשנה) שבו הוא לא עשה שימוש ייעודי בנתונים,

הוא יאפשר לשני להשתמש בהם למטרה זאת. יחד עם זאת, ראוי לאזכר בכל פרסום את בעליו של בסיס הנתונים.

ניתוח הנתונים: במחקר כמותני ההמלצה היא שלא תהיה בעלות על ניתוח הנתונים. במחקר איכותני, בשל אופיו של המחקר, מומלץ שהזכויות על ניתוח הנתונים יהיו זהות לאלו שהוצגו לעיל ביחס למסגרת התיאורטית-רעיונית.

תוצאות המחקר: מומלץ שהזכויות לקניין ביחס להמשגה התיאורטית והפרקטית יהיו זהות לאלו שהוצגו לעיל ביחס למסגרת התיאורטית-רעיונית.

פרסומים הנגזרים מעבודת הדוקטורט: כתיבת מאמרים על בסיס עבודת הדוקטורט מתקיימת לרוב במשותף ע"י המנחה ומונחה. בעת פרסום מאמר/ים על בסיס עבודת הדוקטורט, שם המחבר הראשון שיופיע במאמר יהיה של מי שכתב את חלקו הארי של המאמר. במקרה בו המנחה אינו מעוניין להשתתף בכתיבת המאמר, המונחה יהיה רשאי לפרסם את המאמר לבדו. אזכור שמו של המנחה יהיה בהערת שוליים הראשונה של המאמר. במקרה בו המונחה לא יהיה מעוניין לפרסם מאמר/ים על בסיס עבודת הדוקטורט, המנחה יהיה רשאי לפרסם מאמר/ים לבדו, אולם אם המאמר יתבסס על הנתונים שנאספו או עובדו על ידי המונחה, הרי שהוא (המונחה) יהיה זכאי לכך ששמו יפורסם כחלק מכותבי המאמר, אלא אם הביע את התנגדותו לכך.

הצגת עבודת הדוקטורט בכנסים: המונחה רשאי להציג את ממצאי עבודת הדוקטורט בכנסים מדעיים או באירועים אקדמיים אחרים. המנחה יהיה רשאי לעשות כן באישור המונחה. המנחה והמונחה רשאים להציג מאמר/ים שנכתבו/ו על בסיס עבודת הדוקטורט בכנסים מדעיים. זכות הבכורה להצגה תהיה של המחבר העיקרי.